Pelastustoimi ja varautuminen

Eduskunta
Hallintovaliokunta
HaV@eduskunta.fi

Viite: Eduskunnan hallintovaliokunnan lausuntopyyntö 29.9.2021: VNS 4/2021 vp Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta

Etelä-Suomen aluehallintoviraston lausunto valtioneuvoston sisäisen turvallisuuden selonteosta

Hallintovaliokunta on pyytänyt Etelä-Suomen aluehallintovirastolta kirjallista asiantuntijalausuntoa valtioneuvoston selontekoon sisäisestä turvallisuudesta. Etelä-Suomen aluehallintoviraston lausunnon on valmistellut pelastustoimi ja varautuminen -vastuualue yhteistyössä peruspalvelut, oikeusturva ja luvat -vastuualueen, opetus ja kulttuuritoimi -vastuualueen sekä työsuojelun vastuualueen kanssa.

1 Sisäisen turvallisuuden ja alueellisen varautumisen tehtävät aluehallintovirastossa

Alue- ja paikallishallinnon turvallisuussuunnittelun edistäminen on aluehallintovirastoista annetun lain perusteella aluehallintoviraston tehtävä, ja se on asetuksella ohjattu pelastustoimi ja varautuminen -vastuualueen hoidettavaksi. Lisäksi aluehallintoviraston muut vastuualueet hoitavat sisäistä turvallisuutta edistäviä tehtäviä hallinnonalansa säädösten ja ohjauksen mukaisesti.

Vastaavasti pelastustoimi ja varautuminen -vastuualueen alueellisia varautumistehtäviä ovat:

- Varautumisen yhteensovittaminen alueella ja siihen liittyvän yhteistoiminnan järjestäminen
- Valmiussuunnittelun yhteensovittaminen
- Alueellisten maanpuolustuskurssien järjestäminen
- Kuntien valmiussuunnittelun tukeminen
- Valmiusharjoitusten järjestäminen
  sekä
- Viranomaisten johtaessa turvallisuuteen liittyviä tilanteita alueella tukea toimivaltaisia viranomaisia ja tarvittaessa sovittaa yhteen toimintaa niiden kesken

Lisäksi aluehallintoviraston pelastustoimi ja varautuminen -vastuualue valvoo pelastustointa sekä pelastustoimen palvelujen saatavuutta ja tasoa toimialueellaan. Muita tehtäviä ovat sen lisäksi mitä pelastuslaissa säädetään:
1) huolehtia pelastustoimen palvelujen saatavuuden ja tason raportoinnista sisäasiainministeriölle
2) avustaa sisäasiainministeriötä pelastustoiminnan johtamisessa tarvittavan tiedon hankinnassa ja tilannekuvan ylläpitämisessä
3) osallistua pelastuslaitosten ja pelastustoimeen osallistuvien muiden tahojen yhteistoimintaa edistävien suunnitteluun ja järjestämiseen
4) edistää eri tahojen yhteistoimintaa pelastustoimessa toimialueellaan

Toimintaympäristön ja turvallisuusympäristön muutokset edellyttävät kaikilta toiminnoilta lisätoimenpiteitä. Keskeiseksi kehitettäviksi kohteiksi on tunnistettu muun muassa pelastustoimen palvelutason proaktiivisen valvonnan ja yhteistoiminnan edistäminen, sisäministeriön tukeminen pelastuslain ja valmiuslain tarkoittamissa väestönsuojelutehtävissä sekä muissa poikkeusoloja koskevissa

kansallisissa järjestelyissä ja valmiuksissa, kuntien valmiussuunnittelun tukemisessa, alueellisen varautumisen yhteensovittamiseen liittyvissä tehtävissä sekä alue- ja paikallishallinnon turvallisuus- ja valmiussuunnittelun edistämiseen liittyvissä tehtävissä. Lisäksi hyvinvointialueuudistuksessa on aluehallintovirastolle suunniteltu uutena tehtävänä pelastustoimen tuottamien palveluiden arviointitehtävä. Toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset ovat tulleet huomioitavaksi myös alueellisissa valmiusharjoituksissa ja alueellisilla maanpuolustuskursseilla.

2 Etelä-Suomen aluehallintovirasto nostaa esille seuraavat kohdat sisäisen turvallisuuden selonteosta

Tässä lausunnossa Etelä-Suomen aluehallintovirasto on ottanut kantaa 21 kohdan sisältöön kappaleissa.

2.1 Kappale 2.3

Suomen sisäisen turvallisuuden politiikka perustuu ensisijaisesti ennaltaehkäisyyn. Mahdollisimman moni tapaturma, onnettomuus, rikos ja muu häiriö pyritään estämään ennalta. Turvallisuusongelmien juurisyihin vaikutetaan tehokkaasti erityisesti muilla kuin turvallisuusviranomaisten toimilla. Työllisyys, koulutus, yhteiskunnallinen osallisuus, ihmisten terveys, vähäiset päihdehaitat ja korkea hyvinvointi laajasti muodostavat perustan hyvälle arjen turvallisuudelle. (Selonteko s. 2)

Tulevaisuuden turvallista yhteiskuntaa rakennetaan jo tämän päivän ratkaisuilla koskien lasten ja nuorten elämää. Tärkeässä roolissa on niin varhaiskasvatus, peruskoulu kuin toisen asteen opinnot sekä lasten ja nuorten vapaa-ajan toiminnan viitekehykset. Kouluissa ja oppilaitoksissa tulee rakentaa turvallista tulevaisuutta eri oppiaineiden sisällöissä siten, että jokainen lapsi ja nuori voi kokea kuuluvansa suomalaiseen yhteiskuntaan. Myös vapaa-ajan harrastuksilla on suuri merkitys.

2.2 Kappale 2.4

Turvallisuusviranomaisilla on ratkaiseva merkitys sisäisen turvallisuuden takaamisessa onnettomuuksien, häiriöiden ja rikosten sattuessa. Niiden toiminnalla varmistetaan, että ihmiset voivat luottaa yhteiskunnan apuun vakavimpien uhkien kohdatessa. Turvallisuusviranomaisten ja oikeudenhoidon palvelut tuotetaan niin, että ihmiset saavat tarvitsemansa avun koko maassa nopeasti, tehokkaasti ja yhdenvertaisesti. Tämä edellyttää riittävää henkilöstöä ja kalustoa, niiden kehittämistä ja toimivaa moniviranomaisyhteistyötä. (Selonteko s. 2)

Asioiden tuloksellinen edistäminen ja hoitaminen vaatii aina taakseen suunnittelun ja harjoittelun tilanteita varten, jossa huomioidaan, että kaikki riskienhallinnan tuottamat keinot ovat pettäneet ja jokin uhkatilanne on toteutunut. Sisäisen turvallisuuden suunnitelmassa tulee myös huomioida, miten moniviranomaisverkosto laatii suunnitelmat tosiasiallisesti yhteistyössä ja huomioi ne esimerkiksi osana alueellisia valmiusharjoituksia.

Selonteossa on kattavasti kuvattu ns. laajan turvallisuuskäsityksen viitekehityksessä niitä turvallisuuteen ja kansalaisten turvallisuuden tunteeseen vaikuttavia muutosvoimia, jotka nyky-yhteiskunnassamme on havaittavissa, ja joiden voidaan ennakoida vaikuttavan sisäisen turvallisuuden kehittymiseen aina vuoteen 2030 saakka. Vaikka monet selonteossa tarkemmin kuvatut aihepiirit käsittelevätkin perinteisemmän tai ns. ”kovan” turvallisuuden ulottuvuuksia (rikollisuus, onnettomuudet, kriisit, ulkoiset uhat jne.), tunnistaa työsuojeluviranomainen näiden rinnalla kuljetettavia vakauden, osallistamisen ja osallisuuden, yhteenkuuluvuuden sekä yhdenvertaisuuden yleisemmät teemat samoiksi, joita voidaan myös työelämässä tunnistaa, ja joiden toteutumisen voidaan katsoa muodostavan sisäisen turvallisuuden perustan. Sosiaalisen vakauden ja koetun oikeudenmukaisuuden rakentumisessa samalle perustalle

rakentuvan työelämän voidaan katsoa jopa olevan yksi keskeisimmistä turvallisuuden perusrakennuspalikoista.

2.3 Kappale 2.7

Suomen jäsenyys Euroopan unionissa ja Schengen-järjestelmässä on merkityksellistä myös sisäiselle turvallisuudelle. Suomi toimii aktiivisesti ja rakentavasti Euroopan unionissa. Vastaamme omalta osaltamme siitä, että toimimme yhdessä sovittujen sääntöjen mukaisesti. (Selonteko s. 3)

Yhteistoiminnan suunnittelussa tulisi alueellisesti konkreettisesti suunnitella miten kansainvälistä apua voidaan toimittaa ja miten tarvittaessa vastaanottaa Suomessa alueilla, mikäli jokin vakava uhkatilanne toteutuu.

2.4 Kappale 3.1.6.

Syrjäytymisen ja turvallisuuden suhde on kaksisuuntainen. Syrjäytyminen aiheuttaa turvallisuusongelmia, jotka taas kiihdyttävät syrjäytymiskehitystä yksilötasolla. Sosiaaliset ongelmat kasautuvat usein ja esimerkiksi rikokset koskettavat yhä voimakkaammin jo valmiiksi haavoittuvassa asemassa olevia ryhmiä - samalla kun muun väestön turvallisuus on parantunut. Syrjäytyminen saa usein alkunsa silloin, kun huono-osaisuus kasautuu ja monimuotoistuu sekä alkaa heikentää ihmisen mahdollisuuksia hallita omaa elämäänsä. Samalla myös yhteiskunnallisen osallisuuden kokemus laskee. Muun muassa matala koulutus, pitkäaikainen työttömyys ja toimeentulo-ongelmat ovat merkittäviä syrjäytymisen riskitekijöitä. (Selonteko s. 5)

Neuvolassa, varhaiskasvatuksessa ja kaikilla kouluasteilla tarjotaan riittävää tukea kasvuun, oppimiseen ja osallisuuteen, erityisesti tunnistetaan syrjäytymisvaarassa ja oppimisongelmista kärsivät lapset ja nuoret.

2.5 Kappaleet 3.4 - 3.4.1

Suomi valvoo EU:n pisintä ulkorajaa. Tällä hetkellä valvonta on tehokasta ja uskottavaa, mutta ei täysin täytä EU:n vaatimuksia. Itärajan nykyisen vakauden edellytyksenä on hyvä yhteistyö Venäjän rajaviranomaisten kanssa. Vakaus ei kuitenkaan voi olla täysin riippuvainen yhteistyöstä. *(Selonteko s. 10-11)*

Kansallisesti tulee olla yhdenmukainen toimintamalli mm. laajamittaisen maahantulovarautumisen osalta. Alueiden tulee huomioida kokonaisuus mm. alueellisissa riskinarvioissa.

2.6 Kappale 3.5.1.

Maahanmuuttopolitiikalla edistetään suomalaisen yhteiskunnan elinvoimaisuutta ja toteutetaan Suomen kansainvälisiä velvoitteita. Sujuvat, oikeudenmukaiset ja yksilölliset lupa-, kotoutumis- ja kansalaisuuspalvelut vastaavat yhteiskunnan ja asiakkaiden tarpeisiin. Toimiva ja turvallinen Suomi houkuttelee kansainvälisiä osaajia ja opiskelijoita perheineen. (Selonteko s. 13)

Suomalaisella koulutusjärjestelmällä on hyvät mahdollisuudet kotouttaa koko maahanmuuttajaperhettä silloin kun lasten mahdollisuudet opiskeluun turvataan puuttumalla kiusaamiseen ja syrjintään kaikilla koulutusasteilla.

2.7 Kappale 3.6.1 Viranomaisten yhteistyö palvelujen voimavarana

Turvallisuusviranomaisten tehtäväkenttä on viimeisen viiden vuoden aikana pysyvästi monimutkaistunut ja laajentunut – samalla osaamisen vaatimustaso on moninkertaistunut. Toimintaympäristön muutos yhdistettynä niukkoihin resursseihin on pakottanut ja pakottaa aiempaa enemmän priorisointiin ja viranomaisyhteistyöhön. Samanaikaisesti toimitila- ja ICT-kulut nousevat jatkuvasti. (Selonteko s. 13)

Keskeistä on tunnistaa vastaako kaikkien avaintoimijoiden osaamistaso muutoksia. Organisaatioihin tulee saada välineet, miten ja millä asioilla osaamisen vaatimustason muutos selvitetään, jotta voidaan arvioida pystyykö organisaatio tosiasiallisesti hoitamaan tehtäväkenttää muutoksien vuoksi. Merkittävää on tunnistaa, miten koronapandemia on muuttanut toimitilatarpeita. Yksinä keinoina kokonaisuudet voisi huomioida osana valmiussuunnittelua ja tehdä kartoittavaa selvitystä eri organisaatioiden kyvykkyydestä vastata muutoksiin ja tunnistaa se, osataanko tunnistaa osaamisen tarpeiden muutokset.

2.8 Kappale 3.6.2.

Suomalainen moniviranomaisyhteistyö on kansainvälisesti hyvällä tasolla ja sillä on pitkät perinteet. Kaluston ja osaamisen yhteiskäyttö sekä päätöksenteon selkeys ovat suomalaiselle viranomaisyhteistyölle leimallisia piirteitä, joilla on saavutettu verrokkimaita parempi tehokkuus ja kokonaistaloudellisuus. Keskeisenä vahvuutena kenttätoiminnassa on turvallisuusviranomaisten yhteiskäyttöinen hätäkeskustietojärjestelmä sekä yhteinen viestintäverkko VIRVE. Pelastustoimen, sosiaali- ja terveystoimen ja poliisin yhteistyö on laajaa, tiivistä ja päivittäistä. Poliisin, tullin ja rajavartioviranomaisten PTR-yhteistyö toimii hyvin, minkä lisäksi sisäisen turvallisuuden viranomaisilla on tiivis yhteistyö Puolustusvoimien kanssa, jolla on tärkeitä virka-aputehtäviä sisäisen turvallisuuden tukemisessa normaalioloissa. Merelliset onnettomuudet sekä lentopelastustoiminta metsä- ja maastopaloissa hoidetaan saumattomasti pelastustoimen, Rajavartiolaitoksen ja muiden viranomaisten sekä kolmannen sektorin operatiivisena yhteistyönä. Moniviranomaisyhteistyön merkitys korostuu erityisesti harvaan asutulla alueella. (Selonteko s. 13)

Operatiivisen toiminnan lisäksi tarvitaan viranomaisten ja muiden avaintoimijoiden välistä johtamisen tason yhteistyötä ja sen yhteensovittamista. Tämä tarve korostuu häiriötilanteissa ja

poikkeusoloissa, jolloin eri toimijoiden suorituskyky edellyttää poikkihallinnollista päätöksentekoa ja tiedon välittämistä. Aluehallintoviraston järjestämät alueelliset valmiusharjoitukset ovat yksi merkittävä keino edistää tämän toimijoiden välisen yhteistyön rakentumista.

2.9 Kappale 3.6.16 - tiedonvaihto

Tiedonvaihto, analyysikyky ja yhteinen tilannekuva ovat menestyksellisen viranomaisyhteistyön keskeisiä työkaluja. Tietojenvaihtoa edistetään hyödyntämällä EU:n yhteisiä ja muita kansainvälisiä tietojärjestelmiä sekä kehittämällä EU-laajuisten tietojärjestelmien toimintaa ja niiden yhteen toimivuutta. Turvallisuusviranomaisten uusien kansallisten tietojärjestelmien avulla pystytään jatkossa entistä parempaan tiedonhallintaan viranomaisten kesken. (Selonteko s. 16)

Luodaan ja kirjataan viranomaisten välille suunnitelma ajantasaisen tilannetiedon keräämisestä ja tilannearvioinnin menettelyistä, myös virka-ajan ulkopuolelle. Tunnistetaan yhdessä työkalut tilannekuvan tuottamiseen. Organisaatiot tuottavat omasta toiminnasta selkeää ja ajantasaista tilannekuvaa jaettavaksi yhteistyökumppaneille. Luodaan yhteiset tilannekuvan välittämisen menettelyt eri hallinnonalojen välillä, mikä vaatii selkeää koordinointia.

2.10 Kappale 3 Arjen turvallisuus kuuluu kaikille

Suomessa enemmistö kokee elämänsä turvalliseksi. Rikosten tekeminen, niiden uhriksi joutuminen sekä tapaturmat ja onnettomuudet liittyvät usein huono-osaisuuteen. Juuri nämä ihmiset on tavoitettava nykyistä paremmin ja aiemmin. Yhteiskuntarauhan ylläpitäminen vaatii työtä. Viranomaisten kuormitus ja tehtävien monimutkaistuminen haastavat luottamusta.

Kansallisesti pitää saada yhdenmukaiset palvelumallit väestölle häiriötilanteiden aikaiseksi toiminnaksi. Yksi hyvä esimerkki on alueellinen valmiuskeskusmalli kansalliseksi.

Vaikka selonteko toteaakin arjen olevan enemmistölle Suomessa turvallisempaa kuin koskaan, on siinä tunnistettu myös erilaisia eriarvoistumis- ja polarisaatiokehityksiä, joita voidaan havaita myös työelämässä, ja jotka jatkuessaan saattavat rapauttaa laajemminkin niin koettua, kuin tosiasiallistakin turvallisuutta.
Työsuojeluviranomainen kiinnittää huomiota erityisesti seuraaviin seikkoihin:

- Selonteossa mainittu ”varjoyhteiskuntien syntymisen” ongelma tunnetaan työelämässä ns. kaksien (tai useampien) työmarkkinoiden problematiikkana. Yhteiskunnan vastaanottavuuden puute, hallitsematon maahanmuutto, hitaasti tai huonosti toimivat lupamenettelyt sekä kotoutumisen ongelmat saattavat edesauttaa luvattoman työnteon lisääntymistä, joka vuorostaan saattaa lisätä työvoiman hyväksikäytön riskiä.
- Työn tai työsuoritusten teettäminen on Suomessa juridisesti toteutettu joko palvelussuhteessa tai yritysmuotoisesti. Työelämän osallistamisen rakenteet (esim. työsuojelun yhteistoiminta) perustuvat pitkälti myös palvelussuhdemuotoiseen sopimussuhteeseen. Vaikka yrittäjyyden ja palvelussuhteen välisellä harmaalla alueella olevat työn teettämisen muodot edustavat toistaiseksi pientä osaa työelämästä, edellyttää asia lainsäädännöllistä selkeyttämistä.
- Ihmiskaupparikollisuutta esiintyy Suomenkin työelämässä. Ongelma edellyttää parempaa ihmiskaupan tunnistamista, tehokkaampaa paljastavaa työtä, sekä paremmin organisoitua ja toteutettua viranomaisyhteistyötä.
- Työsuojeluviranomainenkin on tunnistanut valvontatoiminnassaan erityisesti turvallisuusviranomaisten, sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluksessa olevien työssä viime vuosina kohonneen väkivallan uhan. Selonteossa ilmiö on

yhdistetty syrjäytymisen lisääntymiseen yhteiskunnan segregaatiokehitykseen. Vastaavasti sään ääri-ilmiöiden yleistymisen voidaan todeta lisänneen työturvallisuusriskejä monissa työtehtävissä.

Työsuojeluviranomainen yhtyy selonteossa esitettyyn näkemykseen ennalta ehkäisyn tärkeydestä turvallisuusongelmien ratkaisussa, ja toteaa omassa valvonta- ja vaikuttamistoiminnassaan toteuttavansa sitä jo johdonmukaisesti.

2.11 Korona kappale - 3.7 lisäys Korona Burn Out - henkilöstön riittävyys s. 17

Sosiaali- ja terveydenhuollon kantokyvyn kannalta on keskeistä tunnistaa, miten sote henkilökunta saadaan pysymään tehtävissään, jossa yhteiskunnan rokotekattavuus uhkaa jäädä niin alhaiseksi, mikä tulee kuormittamaan terveydenhuoltoa vielä vuoksiksi. Samalla erityisesti erikoissairaanhoidon resurssipula uhkaa vaarantaa myös terveydenhuollon kantokykyä vakavien uhka- ja häiriötilanteiden realisoituessa, joissa väestö tarvitsee vaativaa hoitoa (teho/leikkaustasoista hoitoa).

Resurssipula on jo nyt arkea hoitohenkilöstön osalta niin julkisessa terveydenhuollossa kuin yksityisissä asumispalveluissa. Toistaiseksi yksityisen sektorin osuus terveyspalveluista on todella pieni verrattuna julkisiin palveluihin. On hyvin vaikea arvioida, mihin suuntaan trendit vievät. Yksityiset terveyspalvelut ovat paljolti kiinni siitä, mitä julkinen sektori ostaa yksityiseltä sektorilta. Yksityisten palvelujen kysyntään vaikuttavat myös yksityiset terveysvakuutukset ja Kela-korvaukset. kokonaisuuden ennustettavuutta ja arviointia olisi syytä tehdä pikaisesti.

Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöä on siirtynyt yksityissektorin palvelukseen. Esimerkiksi terveydenhuollon itsenäisen ammatinharjoittajan ilmoituksia on tullut aluehallintovirastoon (ESAVI) 46 % enemmän kuin vastaavana ajanjaksona keskimäärin neljänä edeltäneenä vuonna. Terveydenhuollon yritysten lupahakemukset ovat lisääntyneet vastaavassa vertailussa 38 %, ja

sosiaalihuollon lupahakemusten nousu on 52 % - molemmat ennätyksellisen paljon.

2.12 Kappale 3.7.11

Koronaviruspandemia on osoittanut ihmisten ja tavaroiden rajat ylittävän liikkuvuuden haavoittuvuuden. Se on myös avannut uusia mahdollisuuksia informaatiovaikuttamiselle sekä taloudelliselle vaikuttamiselle esimerkiksi kriittisillä infrastruktuurisektoreilla. Merkittävistä rajanylitysrajoituksista huolimatta kaupallisen liikenteen ja kansainvälisten kuljetusketjujen toimivuus on pystyttävä turvaamaan yhteiskunnan toimivuuden ja huoltovarmuuden varmistamiseksi. (Selonteko s. 19)

Koronaviruspandemian aikana havaittiin julkisia ja henkilökohtaisia viranomaisten päätöksiin kohdistuvia infohyökkäyksiä. Tällaisella toiminnalla saatetaan pyrkiä vaikuttamaan viranomaisten päätöksentekoon ja avoimuuteen ja heikentämään kansalaisten ja toimijoiden luottamusta viranomaisten toimintaan. Varautumisessa tulisi tunnistaa riski eri viestintäkanavissa tapahtuvaan informaatiovaikuttamiseen ja muuhun viranomaisen häirintään sekä keinot, joilla näihin voidaan puuttua.

2.13 Kappale 3.7.12 - kyber

Koronaviruspandemia on siirtänyt osin vakoilun painopistettä kyberympäristöön ja avannut uusia mahdollisuuksia hankkia tietoa Suomesta tietojärjestelmiin tunkeutumalla, kun suuri osa yhteiskunnan keskeisistä toiminnoista siirrettiin verkkoon etäyhteyksien varaan. (Selonteko s. 19)

Etätyö ja videon välityksellä käytävät palaverit ja johtamistilanteet ovat tulleet arkipäiväisiksi työskentelymenetelmiksi. Markkinoilta puuttuu sellainen ohjelmisto, joka soveltuisi turvaluokitellun aineiston käsittelyyn ja jonka välillä videokokoukset voitaisiin käydä verkkoriippumattomasti vahvaa tunnistautumista käyttäen.

Ohjelmiston tulisi sisältää keskustelun moderoinnin perustyökalut. Puute on aiheuttanut tilanteen, jossa turvaluokiteltua tietoa käsitellään ja tietoa tallennetaan päivittäin suojaamattomissa keskusteluissa (Teams, Skype, Zoom) tai kokouksia käydään työvälineillä, jotka eivät toimi kunnolla (eTuve).

2.14 Kappale 4 Turvallisuuteen vaikuttavat ilmiöt s. 21-26

Turvallisuuteen vaikuttavat ilmiöt tulisi kansallisesti ja alueellisesti tunnistaa, millaisista vallitsevista elementeistä on alueellisesti kysymys. Kokonaisuutena ilmiöistä tulisi ymmärtää millainen merkitys ja vaikutus asioilla on. Tämän pohjalta voisi luoda jonkinlaista kansallista sekä alueellista ennustemallia kehityskuluista ja pitää niitä yhtenä osana alueellista riskinarviointia. Tämä vaatisi seurantapohjan, joiden perusteella alueellista tilannetta voitaisiin analysoida alueellisesti ja kohdentaa toimenpiteitä.

2.15 Kappale 5.4.7

Paikallis- ja aluetason turvallisuusyhteistyötä eri toimijoiden välillä vahvistetaan ennakoiden myös valmisteilla olevien hyvinvointialueiden roolia. Ennalta ehkäisevä yhteistyö turvataan määrittelemällä sen vastuut, toimijoiden väliset suhteet ja toimintaedellytykset osana aluehallinnon uudistuksia. Kuntien kykyä tehdä turvallisuustyötä vahvistetaan tiedolla ja työkaluilla. Poliisi, pelastustoimi ja muut viranomaiset osallistuvat kansallisesti ja paikallisesti ennalta estävään yhteistoimintaan. Aluehallinnon varautumisen ja häiriötilanteiden hallinnan toimintamalleja ja valtakunnallista yhdenmukaisuutta kehitetään siten, että ne vastaavat toimintaympäristön riskejä. Turvallisuusyhteistyö mahdollistaa sisäisen turvallisuuden ylläpitämisen myös syrjäisimmillä alueilla. (Selonteko s. 30)

Turvallisuusyhteistyön toteuttamismalli tulee luoda jokaisella alueella selkeäksi ja yhdenmukaiseksi. Alueilla pitää tehdä konkreettinen toimintasuunnitelma, millä keinoin kuntien/kuntayhtymien tietoa ja

osaamista lisätään sekä mitkä ovat konkreettiset työkalut. Alueellisesti turvallisuusyhteistyötä tulee harjoitella toimintaympäristön riskinarvion mukaisesti.

Alueelliset oppimisyhteisöjen turvallisuusverkostot toimivat siltana alueellisten hiljaisten signaalien ja opetustoimen henkilöstön täydennyskoulutustilaisuuksien välillä. Sivistystoimen ja varhaiskasvatuksen varautuminen ja valmiussuunnittelu kuuluvat osana tähän yhteistyöhön. Hyödynnetään olemassa olevia verkostoja, esim. Nuorisolain mukainen kunnan (tai kuntien yhteinen) nuorten ohjaus- ja palveluverkosto (Nuorisolaki 1286/2016, Monialainen yhteistyö 9§).

2.16 Kappale 5.8.1

Kansallisen turvallisuuden uhkiin varautumisessa ja vastaamisessa tiivistetään yhteistyötä sekä valtioneuvostossa että viranomaisten kesken. Yhteisiä valmiussuunnitelmia, turvallisuusviranomaisten toimivaltuuksia ja valmiuslainsäädäntöä kehitetään johdonmukaisesti ja riskiperusteisesti. (Selonteko s. 33)

Tämä vaatii toteutuakseen sen, että yhteistyössä on vahvasti mukana alueelliset ja paikalliset toimijat.

2.17 Kappale 5.8.2.

Määritetään kansallinen kriittinen infrastruktuuri ja selvitetään sen suojaamiseen liittyvät lainsäädäntötarpeet. Viranomaisten toimintakyky varmistetaan myös yllättävissä tai nopeasti eskaloituvissa tilanteissa, joita on vaikea ennakoida tai määritellä etukäteen. Kybertoimintaympäristö on yhä merkittävämpi rajapinta, jolla vaikutetaan Suomen kansalliseen turvallisuuteen. Kybertoimintaympäristön uhkia ja siihen liittyviä kansallisia kehittämistoimia arvioidaan laaja-alaisesti kyberturvallisuusstrategian kehittämisohjelmassa mainituissa toimenpiteissä sekä käynnistettävässä selvitystyössä, jossa

arvioidaan viranomaisten toimintaedellytykset kansallisen kyberturvallisuuden varmistamisessa, kyberrikollisuuden torjunnassa, ja kyberpuolustuksessa sekä nopeasti kehittyvissä yhteiskunnan kyberturvallisuutta uhkaavissa tilanteissa, ottaen huomioon kansallisen ja kansainvälisen uhkaympäristön jatkuva kehittyminen. (Selonteko s.33)

Alueelliset ja paikalliset toimijat pitää ottaa vahvasti mukaan, jotta ensitoimet tunnistamisesta voidaan asianmukaisesti käynnistää tapahtuma-alueella.

2.18 Kappale 5.8.3.

Turvallisuusympäristön muutos ennakoimattomampaan suuntaan korostaa tiedustelulla hankitun analysoidun tiedon merkitystä päätöksenteossa. Tiedustelutoiminnan ohjaus- ja valvontatoimintaa kehitetään edelleen. Samoin varmistetaan, että tiedustelutieto tavoittaa oikea-aikaisesti kaikki kansallisen turvallisuuden suojaamiseen osallistuvat toimijat ja tukee perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista sekä viranomaisten ja yhteiskunnan normaalia toimintaa. Tiedustelulakien mukanaan tuomat resurssitarpeet koordinoidaan yhdessä sisä- ja puolustusministeriön hallinnonalojen kanssa. Hallitus antaa eduskunnalle selonteon tiedustelulakeihin liittyen vuoden 2021 loppuun mennessä. (Selonteko s. 33)

Saavuttaako analysoitu tieto esimerkiksi sosiaali-/terveydenhuollon joidenkin henkilöiden kohdalla. Hyvin usein vakavien hyökkäyksien/terroritekoihin verrattavissa olevien tilanteiden takana henkilöllä on ollut yrityksiä saada apua, mutta sitä ei ole annettu. Mikäli riskitieto saavuttaisi sote toimijat, hoitoon ohjausta voisi erityisesti tehostaa oikea-aikaisesti. Tämä vaatisi kansallista toiminnan kehittämistä.

2.19 Kappale 5.8.4.

Kyky suojata väestöä myös sotilaallisilta ja esimerkiksi säteilyyn liittyviltä uhkilta perustuu osaltaan kattavaan väestönsuojelujärjestelmään. Suurimmat haasteet liittyvät suurten väestönsuojien kunnossapitoon. Toteutetaan vuosina 2021–2022 selvitys väestönsuojelun tilasta, väestönsuojakannan ja -suojapaikkojen kunnosta sekä kohdentumisesta. (Selonteko s. 33)

Väestönsuojaamisesta ja väestönsuojien merkityksestä tämän päivän ja tulevien aikojen sotilaallisen vaikuttamisen tilanteessa, tulisi käydä laaja-alainen keskustelu ja tehdä selvitys. Hyökkääjän nykyaikaiset vaikuttamiskeinot tulee tunnistaa, jotta voidaan arvioida ja rakentaa suorituskyky laaja-alaisesti väestönsuojaamisen tarpeisiin. Kun selvitystyö saadaan valmiiksi, toteuttamissuunnitelman käynnistys tulee aloittaa välittömästi.

2.20 Kappale 5.8.5. Siviilivalmiuden valtakunnallista johtamista ja ohjausta vahvistetaan s. 33

Siviilivalmiuden valtakunnallinen kokonaisuus vaatii johtamisen ja ohjauksen edellyttämät henkilövoimavarat. Lisäksi hallinnonalojen säädöksissä tulee huomioida kattavasti siviilivalmiuden edellyttämät tehtävät ja vastuut. Nykytilanne on puutteellinen edellä mainittujen asioiden osalta.

2.21 Kappale 5.10. Laadukkaat palvelut edellyttävät riittäviä voimavaroja s. 34-37

Aluehallintoviraston lakisääteinen tehtävä on alue- ja paikallishallinnon turvallisuussuunnittelun edistäminen. Kyseinen tehtävä on asetuksella ohjattu pelastustoimi ja varautuminen -vastuualueen vastuulle, mutta henkilövoimavaroja tehtävän toteuttamiseksi ei ole osoitettu esityksistä huolimatta.

Suunnitelmallinen ja tavoitteellinen turvallisuussuunnittelun edistäminen ei mahdollistu edellä mainitusta johtuen.

Aluehallintoviraston pelastustoimi ja varautuminen -vastuualueelle kuuluvat myös aiemmin mainitut alueelliset varautumistehtävät.

Edellä mainittujen tehtävien tuloksellisen hoitamisen mahdollistamiseksi tulee resurssit huomioida oikein mitoitettuina. Aluehallintovirastojen pelastustoimi ja varautuminen -vastuualueet ovat selvityksessään todenneet valtakunnallisesti 13,7 htv:n vajeen kyseisten tehtävien osalta. Tämä vaikuttaa kokonaisturvallisuuden ja sisäisen turvallisuuden näkökulmasta erityisesti alueellisen varautumisen yhteensovittamisen ja häiriötilanteen hallinnan suorituskykyihin, jonka heijastusvaikutukset ulottuvat sekä kansalliseen että paikalliseen tilannetietoisuuteen ja johtamiskykyyn.

Vastaavasti selvityksen mukaan on aluehallintovirastojen pelastustoimi ja varautuminen -vastuualueiden pelastustoimen säädösten edellyttämien tehtävien sekä toiminnan järjestämisen mukaisten tehtävien osalta valtakunnallisesti 9,7 htv:n vaje. Tämän vaikutukset kohdistuvat erityisesti kansalaisten saaman pelastustoimen normaaliolojen ja poikkeusolojen palveluiden saatavuuden ja tason varmistamiseen sekä häiriötilanteen hallintaan.

Johtaja Tommi Laurinen

Pelastusylitarkastaja Kristiina Kapulainen

Tämä asiakirja ESAVI/33204/2021 on hyväksytty sähköisesti / Detta dokument ESAVI/33204/2021 har godkänts elektroniskt

Ratkaisija Laurinen Tommi 21.10.2021 13:18

Esittelijä Kapulainen Kristiina 21.10.2021 11:17